

Veidi kaevandamisõiguse hinna ajaloost

09. novembril 1994. a. võttis Riigikogu vastu MaaPS - i. Seaduse § 86 lg - ga 1 tunnistati kehtetuks seni maapõue kasutamist reguleerinud ENSV maapõuekoodeks¹. MaaPS - i § - s 1 fikseeriti seaduse ülesanne, milleks oli Eesti maapõue uurimise, kaitsmise ja kasutamise õiguslike aluste sätestamine. Seaduse § 4 lg 2 andis maavarade loetelu, mille hulka kuulus ka põlevkivi. Käesoleva uurimustöö seisukohalt on oluline MaaPS - i § 35, mis fikseeris kaevandamisõiguse hinnaga seonduva. MaaPS - i § - i 35 lg 1 kohaselt määras riigi omandisse kuuluva maavara kaevandamise õiguse hinna Vabariigi Valitsus. Tasumise korra kehtestas keskkonnaminister. Sama paragrahvi lõike 5 kohaselt üleriigilise tähtsusega maardlate kaevandamisõiguse hind laekus 30 % Keskkonnafondi ja 70 % ulatuses kohalikku eelarvesse. Lähtudes eeltoodust, hakkas alates 01. jaanuarist 1995.a. nende Ida – Virumaa KOV - de eelarvetesse, kelle territooriumil kaevandati põlevkivi, laekuma täiendava tuluna 70 % üleriigilise tähtsusega maardlate kaevandamisõiguse hinnast. Selline muudatus tõi kaasa järsu KOV tulubaasi kasvu. Paragrahvi 35 lõige 7 kohaselt võis KOV kohalikku eelarvesse laekuva tasu osas teha hinnasoodustusi ja vabastada kaevandaja tasu maksmisest. 19. märtsil 1996.a. andis keskkonnaminister välja määruse nr 18², mis jõustus 05. aprillil 1996.a. Nimetatud määrusega kinnitati riigi omandisse kuuluvate maavarade kaevandamise eest tasumise kord. Määruse p - i 9 muutis keskkonnaminister oma 01. septembri 1999.a. määrusega nr 85.³ Muudetud p 9 sätestas, et kaevandamisõiguse eest tasuti neli korda aastas igale kvartalile järgneva kuu 25. kuupäevaks asukohajärgse maavalitsuse arvele ning laekunud summad kanti KOV eelarvesse ja riigieelarvesse vastavalt seaduses sätestatud jaotusele. Kahjuks maapõueseaduse seletuskirjast ei selgunud, mis oli KOV eelarvetesse laekuva kaevandamisõiguse hinna eesmärk. Tallinna Tehnikaülikooli emeriitprofessor Enno Reinsaluga (üks maapõueseaduse autoreid): eesmärgiks oli kompenseerida KOV – le kaevandamisega kaasnev ebamugavus ja võimalik kahju.

Üleminek maavara kaevandamisõiguse hinnalt maavara kasutusõiguse tasule

MaaPS – i muutmise seadusega, mille Riigikogu võttis vastu 16. juunil 1999.a. ning mis jõustus 23. juunil 1999.a., muudeti MaaPS - i § 25 lg - t 5. Üleriigilise tähtsusega maardlate kaevandamisõiguse hind nimetati ümber üleriigilise tähtsusega maavara kaevandamisõiguse

¹ ENSV Teataja 1976, 50,488

² RTL 1996, 33, 229

³ RTL 1999, 131, 1826

tasuks ning alates seaduse jõustumise hetkest kanti riigipoolne kaevandamisõiguse tasu riigieelarvesse. Riigipoolse osa riigieelarvesse ümbersuunamise põhjuseks oli uue keskkonnakasutusest laekuva raha kasutamise seaduse⁴ vastuvõtmine. Nimetatud seaduse § 9 sätestas, et keskkonnafondi seaduse (edaspidi KeFS)⁵ alusel moodustatud Keskkonnafondi tegevus lõpetati 1999. a. 1. oktoobriks. KOV eelarve tulubaasi seisukohalt oli üleriigilise tähtsusega maardlate kaevandamisõiguse hinna ümbernimetamine maavara kaevandamisõiguse tasuks rohkem terminoloogilist laadi, sest nii hind kui ka tasu kuulusid mõlemad riiklike lõivude kategooriasse. Ümbernimetamisega ei kaasnenud muutusi KOV eelarve tulubaasi struktuuris. Ida – Virumaa KOV - te jaoks omas suuremat tähtsust Keskkonnafondi likvideerimine, mille käigus likvideeriti ka maakondlikud osafondid ning seni osafondidesse laekunud rahalised vahendid tsentraliseeriti. Varasem, läbi osafondi toimiv regulatsioon rahade jaotamisel võimaldas paremini arvestada tegelikku maakondlikku saastekoormust ja sellele vastavat rahade jaotust vajalikeks keskkonnainvesteeringuteks.

Uus maapõueseadus ja kaevandamisõiguse tasu jaotuse regulatsioon

Uus MaaPS⁶ võeti Riigikogu poolt vastu 23. novembril 2004.a. ning hakkas kehtima alates 01. aprillist 2005.a. Erinevalt eelnevast seadusest oli uues seaduses sätestatud riigile kuuluvate maavarade kaevandamisõiguse tasu ülemmäärad. Vastavalt § 36 lg - le 2 oli põlevkivi kaevandamisõiguse tasu ülemmääraks 7 krooni ühe tonni eest. Kaevandamisõiguse tasud kinnitas Vabariigi Valitsus, arvestades kaevandamistingimusi, maavaravaru kvaliteeti, kasutusala ja kaitse vajadust. MaaPS - i § 41 lg 1 p 1 andis riigile kuuluva maavara kaevandamisest laekuva kaevandamisõiguse tasu jaotuse riigieelarve ja KOV eelarve vahel. Jaotus riigieelarve ja KOV eelarve vahel jäi endiseks: 30 % ulatuses riigieelarvesse ja 70 % ulatuses kaevandamise asukoha KOV üksuse eelarvesse, kui maavara kaevandatakse üleriigilise tähtsusega maardlas. Erinevalt varem kehtinud MaaPS - st ei andnud uus seadus KOV – le võimalust eelarvesse laekuva tasu osas teha hinnasoodustusi või vabastada kaevandajat tasu maksmisest. Riigile kuuluva maavara kaevandamisõiguse tasu määrad aastaks 2005 kinnitas Vabariigi Valitsus oma 16. juuni 2005.a. määrusega nr 135⁷. Nimetatud määrus jõustus 01. juulist 2005.a. Põlevkivi kaevandamisõiguse tasuks kinnitati 5,20 krooni tonni kohta.

⁴ RT I 1999, 54, 583..... 2004, 9, 53

⁵ RT I 1994, 8, 105..... 1995, 74, 1286

⁶ RT I 2004, 84, 572.....2005,67,512

⁷ RT I 2005, 35, 273

Põlevkivivarude kasutamise maksustamine pärast keskkonnatasude seaduse jõustumist (alates 2006.a.)

7. detsembril 2005.a. võttis Riigikogu vastu KeTS - i ⁸, mis jõustus 01. jaanuarist 2006.a. Peamiseks põhjuseks oli vajadus koondada keskkonnatasude maksmist käsitlevad õigusnormid ühte seadusesse. KeTS § 3 lg 1 annab keskkonnatasu mõiste. Keskkonnatasu selle seaduse tähenduses on keskkonna kasutusõiguse hind. Keskkonnatasu jaguneb loodusvara kasutusõiguse tasuks ja saastetasuks. Paragrahv 4 lõige 1 toob välja keskkonnatasude rakendamise eesmärgi, milleks on vältida loodusvarade kasutamisega, saasteainete keskkonda heitmisega ja jäätmete kõrvaldamisega seotud võimalikku kahju. Raha kasutamist reguleerib seaduse § 4 lg 3, mille kohaselt keskkonnatasudest riigieelarvesse laekuvat raha kasutatakse sihtotstarbeliselt keskkonnaseisundi hoidmiseks, loodusvarade taastootmiseks ja keskkonnakahjustuste heastamiseks. Nagu eeltoodust näha, KOV eelarvesse laekuva tasu kasutamist seadus ei reguleeri. Maavara kaevandamisõiguse täpsemad tasumäärad kehtestab Vabariigi Valitsus oma määrusega. Kaevandamisõiguse tasumäär kehtestatakse maavaravaru tonni või kuupmeetri kohta, lähtudes seaduses sätestatud alam- ja ülemmääradest. KeTS § 9 lg 3 toob põlevkivi kaevandamisõiguse tasu alammääraks 6 krooni tonni eest ja ülemmääraks vastavalt 20 krooni tonni eest. Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2005.a. määrusega nr 316⁹ kehtestati riigile kuuluva maavaravaru kaevandamisõiguse tasumäärad aastateks 2006 – 2009. Nimetatud määrus jõustus 01. jaanuarist 2006.a. Põlevkivi kaevandamisõiguse tasumääraks kehtestati 2006.a. 10,4 krooni tonni eest; 2007.a. 10,9 krooni tonni eest; 2008.a. 11,5 krooni tonni eest ning 2009.a. peab tasumäär tõusma 12,0 kroonini tonni eest. Paragrahvis 13 on toodud loodusvara kasutusõiguse tasu jaotumine. Vastavalt § 13 lg 1 p - le 2 üleriigilise tähtsusega maardlas kaevandatud maavara kaevandamisõiguse tasust kantakse 50 % riigieelarvesse ja 50 % kaevandamisala asukoha KOV eelarvesse. KeTS § - ga 64 tunnistati kehtetuks MaaPS § 41, mis reguleeris kuni 01. jaanuarini 2006.a. kaevandamisõiguse tasu jaotamist riigi ja KOV eelarvete vahel (30 % ulatuses riigieelarvesse ja 70 % ulatuses kaevandamise asukoha KOV üksuse eelarvesse). Nagu eeltoodust selgub, muudeti KeTS - ga seni kehtinud (alates 1994.a.) maavara (põlevkivi) kaevandamisõiguse tasu jaotust KOV ja riigieelarve vahel.

⁸ RT I 2005,67,512

⁹ RT I 2005,71,553

Ettepanekud:

1. Keskkonnatasude seaduse muutmise seadust mitte rakendada alates 01.01.2009.
2. KOV ülesannete täitmiseks kindlustada tulubaas vastavalt seadusele, ehk siis, ka ressursimaksu saavad omavalitsused tasandusfondi alla (kaevandamisega seonduv vaadelda eraldi).
3. Keskkonnatasude muutmist vaadelda komplekselt – seotud põlevkivi kasutamise riikliku arengukavaga, kaevandamisõiguse tasu määradega, jaotusega riigi ja KOV eelarvetesse...

Ettepanek moodustada komisjon, kuhu kuuluksid Rahandus, Keskkonna, Majandus-Kommunikatsiooni ja Siseministeeriumi esindajad, ELL, EMOVL, põlevkivivaldade esindajad, OV liitude esindajad ning alustada läbirääkimisi eesmärgiga leida osapooli rahuldavad lahendused... (tehtud ka 2005.a, 2004.a, ...).

Ettepanekud:

2013.a. võiks olla kehtestamise aeg,

Mitte ainult keskkonnakaitse, elukeskkond tervikuna

Osa kohustusi riigil

KIK-is eraldi fond kahjude katmiseks

Tulubaasi ümbervaatamine